

VEBEROVA TEORIJA VLASTI

Pregledni naučni članak

DOI 10.7251/APDN1901041D

UDK 340.12:321.01 Veber M.

Mr Samra DEČKOVIĆ*

Apstrakt: Maks Veber jedan je od najvećih naučnika na polju društvenih nauka, a naročito sociologije. Njegov uticaj na sociologiju je dalekosežan, posebno u proučavanju društvene stratifikacije, političke, urbane i ruralne sociologije, te sociologije kulture. Smatra se i osnivačem strukturalne sociologije, zbog interesa za stratifikaciju i institucije, te sociologije djelovanja. Razumijevanju racionalizacije i sekularizacije u modernom zapadnom društvu Veber je značajno doprinio i time doveo do razvoja kritičke teorije, naročito u radu kasnijih mislilaca. Njegova analiza birokratije je i danas ključna za proučavanje organizacija, zbog čega se smatra utemeljivačem *Teorije birokratske organizacije*, koja predstavlja preteču savremenih teorija društvene organizacije. Autor u radu analizira život i djelo Maksa Webera, a obzirom da je organizaciju proučavao sa stanovišta vlasti, moći, funkcionisanja i racionalnosti, posebnu pažnju posvećuje njegovoj teoriji vlasti.

Ključne riječi: društvena organizacija, vlast, birokratija,...

Uvod

Maks Veber se kao osnivač savremene sociologije u većini svojih radova bavi proučavanjem modernog kapitalističkog društva. Da bi shvatio i objasnio postojecu društvenu stvarnost u svojim istraživanjima upoređuje različite pojave različitih društava: indijski kastinski sistem, hinduizam, taoizam, budizam, agrarne odnose u starom svijetu, razvoj bankarstva i trgovine, razvoj srednjovjekovnih trgovačkih korporacija i razne druge društvene i ekonomske pojave. Tako dolazi do zaključka da postoji razlika između društveno-ekonomskog sistema Zapada i drugih društveno-ekonomskih sistema, a središte njegovog proučavanja postaje sudbina čovjeka u kapitalističkoj privredi. Iako ne poriče društveno-istorijski kontinuitet u razvoju društava, Veber je smatrao da je moderno kapitalističko društvo pojava koja je najnaprednija od svih i koja nikada do sada nije postojala u ovom obliku. Osim istraživanja i pisanja o privredi, religiji, kulturnim običajima, medicini, pravnom uređenju društva, fenomen vlasti i politike bio je u središtu njegovih interesa. Naime, osim što se bavio naukom,

---

* Univerzitet u Novom Pazaru, Departman za pravne nauke, e-mail: s.kucevic@uninp.edu.rs

Veber je bio posebno zainteresovan za politiku. Želja za političkim djelovanjem javila se rano, uglavnom zahvaljujući položaju njegovog oca, koji mu je omogućio da upozna istaknute političke ličnosti onog vremena. U svojim ranim radovima oštro je kritikovao njemačku aristokratiju, optužujući je da ne vodi računa o nacionalnim interesima. To ukazuje na činjenicu da je u krugu takozvane građanske ljevice Veber zastupao zanemarena gledišta „desnih“, na primjer, prvenstveno nacionalne moći pred idealima socijalne pravednosti, narodnog blagostanja, ljudske sreće (Lavić, 2014: 739). Smatrao je da Njemačka svoju ulogu svjetske sile može zadržati samo politikom slobodnog savezništva, a u harizmatičkoj vlasti vidio je mogućnost da se izbjegne opasnost totalne birokratizacije. Na političkom polju Veber je bio vrlo aktivan posljednjih godina svog života. U I svjetskom ratu bio je među prvima koji su pružili otpor politici cara Vilhelma II. Zalagao se za zaključenje separatnog mira, tako da je 1915. godine napisao i jedan memorandum. Upozoravao je vladajuće krugove da zbog vođenja bezobzirnog rata na moru Sjedinjene Države mogu ući u rat protiv Njemačke. Poslije rata Veberova politička aktivnost ogledala se u osnivanju liberalne Njemačke demokratske partije. Imao je želju i da se kandiduje za poslanički mandat u parlamentu, ali nije imao podršku rukovodstva stranke. Učešćem u odboru koji je sastavio ustav Vajmarske republike zastupao je ideju jakog predsjedništva izabranog od strane naroda (Kim, 2007). Inspiraciju za bavljenje politikom našao je kulturno-isto-rijskoj misiji njemačke države, ali ne zanemaruje ni njenu vojnu moć. Kada je riječ o međunarodnim odnosima, Veber je zagovarao politiku upotrebe sile. Smatrao je da Njemačka može spasiti Evropu kako od ruske, tako i od anglosaksonske dominacije. Međutim, to ne znači da i dalje nije podržavao liberalne tendencije u njemačkom političkom životu, a posebno se zalagao za zaštitu prava radnika (Đurić, 2014: 24). Daljnje političke aktivnosti spriječila je teška bolest, koja je jedan period onemogućila i negovo bavljenje naukom.

1. Život i djelo Maksa Vebera

Maks Veber (Erfurt, 21.4.1864 - München, 14.6.1920), najstariji od sedmero djece berlinskog gradskog vijećnika i nacionalno-liberalnog zastupnika Maxa Webera starijeg. Njegova majka, porijeklom iz učiteljske i činovničke porodice Falenštajn, bila je umna i plemenita protestantkinja za koju je bio posebno vezan. Život u Berlinu i položaj njegovog oca omogućio mu je poznanstvo sa najistaknutijim ličnostima kulturnog i političkog života onog doba. Za razliku od oca, koji je bio dio političke strukture tog vremena, sklon ovozemaljskim užicima, majka je bila uvjerena kalvinistkinja, bez želje za eksponiranjem, što ju je činilo neprekidno nezadovoljnom i nesavršenom. To je smatrala razlogom za propast braka koji je bio ispunjen nemirom i trzavicama, zbog čega se Maks Veber sve više udaljavao od oca. Međutim, upravo svađa sa ocem zbog majke, koja je prethodila očevoj smrti, bila je razlog da se stalno osjeća krivim. Njegovo djetinjstvo nisu

obilježile igre sa vršnjacima, jer je mnogo više volio knjige, tako da je već u 15. godini pravio opširne izvode iz pročitanih knjiga i pisao prve istorijske oglede. Roditeljski dom napustio je sa 18 godina, te studirao pravne nauke u Hajdelbergu, Berlinu i Getingenu, s tim što se interesovao i za istoriju, ekonomiju, filozofiju i teologiju, zbog čega je često slušao predavanja iz navedenih predmeta. Predmet njegove doktorske disertacije pod naslovom *Prilog istoriji trgovačkih društava u srednjem vijeku* nalazi se na granici između pravne i privredne istorije. Po završetku studija Veber je najprije jedno vrijeme služio u sudu, da bi ubrzo postao privatni docent na Berlinskom univerzitetu. Habilitovao se radom *Agrarna istorija Rima*, koji je kasnije poslužio kao osnov za njegovo čuveno djelo *Agrarni odnosi u starom svijetu*, koje sadrži čitavu ekonomsku, kulturnu i sociološku analizu antičkih društava (Đurić, 1964: 14). Bez obzira na ekonomsku zavisnost od oca, zbog prisnog odnosa sa majkom približavao se njenim životnim vrijednostima i asketskom tipu života. Značajno mjesto u istoriji njemačke sociologije zauzima i njegov mlađi brat Alfred Veber. Od 1893. godine Veber je angažovan kao redovni profesor ekonomije na Univerzitetu u Frajburgu, s tim što je po završetku studija jedno vrijeme radio u sudu. Na Univerzitetu se posebno zbližio sa poznatim filozofom Hajnrihom Rikertom, da bi kao nasljednik Karla Knisa dvije godine kasnije preuzeo ekonomsku katedru na Univerzitetu u Hajdelbergu.

Naučna djelatnost Maksa Vebera može se podijeliti na dva perioda. Period koji prethodi njegovoj bolesti, karakterističan po radovima koji, iako vrlo učeni, besprijekorno dokumentovani i objektivni po karakteru, ne pokazuju nikakvu izuzetnu samostalnost i originalnost. Jedna od središnjih tema u ovim ranim radovima, po kojoj je on najviše poznat i u naučnim krugovima i van njih, je problem birokratije. Posebnu pažnju posvećuje društvenim posljedicama birokratizacije, sa posebnim interesovanjem za sudbinu čovjeka u svijetu u kome je "poredak" zamijenio "anarhiju proizvodnje", što posebno dolazi do izražaja u njegovom pristupnom predavanju *Nacionalna država i ekonomska politika* i u djelu *Agrarni odnosi u starom svetu*. Iz ovog ranog perioda značajna su još dva rada, jedan je rasprava o berzi, a drugi *Anketa o položaju poljoprivrednih radnika u istočnoj Njemačkoj*, koju je Veber sproveo 1891. godine, a njene rezultate objavio u knjizi koja obuhvata preko 800 stranica. U ovom radu Veber se prvi put suočio sa jednim pitanjem koje ga je interesovalo i u njegovim zrelim godinama - *Da li je društvene pojave moguće proučavati nezavisno od političkih obzira, odnosno nezavisno od svih vrijednosnih postavki* (Đurić, 1964: 18)?

Nakon smrti oca u 33. godini života doživio je nervni slom, zbog čega je njegova briljantna akademska karijera bila prekinuta na pune četiri godine. Iako se liječio u duševnoj bolnici nikada se nije potpuno opravio, što je bio i razlog da napusti univerzitetski položaj i preseli se u Hajdelberg, gdje je nastavio da živi kao privatni naučnik. Prvo predavanje poslije bolesti Veber je održao u Americi 1904. godine, gdje je prisustvovao Kongresu za umjetnost i nauku. Iako se pov-

ukao iz akademskog života, aktivno je učestvovao u radu Udruženja za društvenu politiku, a sa istaknutim njemačkim sociolozima Teniesom (Tönnies), Zimelom (Simmel) osnovao je Njemačko sociološko društvo. S obzirom da je angažovan kao urednik u časopisu *Arhiv za društvene nauke*, zajedno sa Vernerom Zombartom (W. Sombart) i Edgarom Jafeom (E. Jaffe) imao je mogućnost da brzo i redovno objavljuje rezultate svojih proučavanja u obliku naučnih eseja i da polemíše sa gledištima svojih kolega (Đurić, 1964: 15).

Drugi period njegove naučne djelatnosti počinje poslije oporavka od teške bolesti, kada Veber uspijeva da postepeno izgradi vlastito naučno stanovište. Jedan od svojih najpoznatijih radova *Protestantska etika i duh kapitalizma* publicirao je 1904-1905. godine. Riječ je o jednom od najcjjenjenijih, ali i najkontroverznijih djela moderne društvene nauke, u kom je Veber, iako nije bio religiozan, uzdigao religiju svoje majke na akademski nivo i posvetio se proučavanju religije. Tako je napisao studije o svjetskim religijama, o hinduizmu, budizmu, taoizmu, jevrejstvu i ukazao na uticaj hrišćanstva na istoriju Zapada. Za otkrivanje korijena kapitalističkog sistema Veber je bio posebno zainteresovan. Želja za ostvarivanjem profita i sticanjem bogatstva osnovni je pokretač u tom sistemu. Korijene takvog vrijednosnog određenja Veber je pronašao u protestantskim crkvama, prvenstveno kalvinizmu. Za razliku od, na primjer, katoličke etike, koja naglašava onosvjetska bogatstva, protestantska je naglašavala ovosvjetovne vrijednosti poput rada, odricanja, ali i sticanja bogatstva radom i odricanjem od luksuza. Tako je protestantizam sticanje profita pretvorio u etičku vrijednost samu po sebi, što je dovelo do razvoja kapitalizma na Zapadu, za razliku od ostalih društava u kojima se na sticanje bogatstva gledalo s moralnom osudom.

Prema njegovom mišljenju religijski pokreti mogu pozitivno djelovati na društvene promjene, jer religija nije nužno konzervativna. S obzirom da su prvi preduzetnici bili kalvinisti, protestantizam, a posebno puritanizam bio je izvor kapitalističkog pogleda na svijet. Tako je materijalni uspjeh za kalviniste bio znak božje milosti, jer je njihova želja za uspjehom u početku bila podstaknuta željom za služenjem Bogu. To je i dovelo do zapadnog ekonomskog razvoja, za razliku od uticaja istočnih religija čijom analizom je došao do zaključka da su prisutne velike prepreke razvoju industrijskog kapitalizma zapadnog tipa, prije svega zbog kulturnih vrijednosti koje su se razlikovale od onih koje su počele preovladavati u Evropi. Glavne vrijednosti hinduizma po Veberu su bijeg od problema materijalnog svijeta u sferu duhovnosti, dok se pokušaj kontrole i oblikovanja stvarnog svijeta ne ohrabruje (Ritzer, 1997). Time Veber naglašava kulturne uticaje koji su ukorijenjeni u religiji na razvoj kapitalizma i iznosi argumente protiv Marksove prenatlašene materijalističke interpretacije razvoja kapitalizma (Weber, 1905: 19-35).

Revolucija u Rusiji bila je povod da se u to vrijeme posveti izučavanju i da objavi eseje o prilikama u Rusiji povodom revolucije 1905.godine. Utom je naučio i ruski jezik, kako bi mogao da prati tok događaja iz ruskih novina. U objavljenim

člancima je tvrdio da u slučaju pobjede ekstremne ljevice Rusija mora poći putem birokratizacije čitavog društvenog života. Često je bio u društvu poznatih njemačkih naučnika, među kojima su Wilhelm Windelband, novokantovac, Ernst Troeltsch, Friedrich Naumann, začetnik „hrišćanskog socijalizma“. U to vrijeme često ga posjećuje i tada mladi Robert Michels, kasnije poznati teoretičar političkih elita, ali i Georg Lukacs, koji će postati jedan od najvećih marksističkih filozofa. Svoju univerzitetsku karijeru nastavio je tek pred kraj života 1918. godine, najprije kao gost Univerziteta u Beču, a zatim kao nasljednik Luja Brentana (L. Brentano) na Univerzitetu u Minhenu. Iste godine postaje i konsultant u njemačkoj komisiji za primirje u Versaju i u komisiji za izradu nacрта ustava Vajmarske republike. Na činjenicu da je Maks Veber posljednjih godina života bio vrlo aktivan na polju politike, za koju je inače pokazivao interesovanje i ranije, ukazuju i dvije rasprave koje je napisao i to: *Nauka kao poziv* i *Politika kao poziv*. U njima je izrazio svoj stav da nauka treba da se bavi aktuelnim moralnim i političkim problemima, iako ne može da ih riješi, a da političar mora znati šta nauka kaže o ciljevima kojima se rukovodi i sredstvima koje koristi. To su godine vrhunca njegovog stvaralaštva, kvalitetnih predavanja i brojnih tekstova koji su uglavnom objavljeni posthumno. Naime, do svoje smrti 14. juna 1920. godine predano je radio na svom najvažnijem djelu „Privreda i društvo“, koje i ako nije uspio završiti ostavlja neizbrisiv trag u savremenoj sociologiji. Veber umire u 56. godini od upale pluća, samo godinu dana nakon smrti majke sa kojom je održavao najprisniji odnos tokom čitavog svog života. Biografiju Maksa Vebera napisala je i objavila 1926. godine njegova supruga Marijana, rođena [nitger (Schnitger), jedna od prvih njemačkih žena koja je aktivno učestvovala u akademskom i društvenom životu. Osim biografije i glavninu njegovih do tada neobjavljenih rukopisa priredila je za objavljivanje upravo njegova supruga pod naslovom *Privreda i društvo* (Weber, 1921). Njegova značajna djela, pored već navedenih, su: *Metodologija društvenih nauka* (1949), *Opšta ekonomska istorija* (1923), (Lavić, 2014: 740).

2. Veberova teorija vlasti

Maks Veber je tokom svog života često razmišljao o ulozi i uslovima razvijanja i održavanja slobode u ljudskom društvu. S obzirom da je često ukazivao na činjenicu da prinuda i fizičko nasilje imaju važnu ulogu u društvenom životu, posebno je bio zainteresovan za pitanje granica njihove legitimne upotrebe. U njegovim sociološkim proučavanjima posebno mjesto zauzimaju moć i vlast, prilikom čijeg definisanja je nastojao da postigne najveću moguću preciznost. Tako u djelu „Privreda i društvo“ moć određuje kao svaki stepen vjerovatnoće da se nametne svoja volja u jednom društvenom odnosu, uprkos otporu, bez obzira na čemu počiva ta vjerovatnoća. Taj odnos gospodarenja i potčinjenosti, koji se uspostavlja čisto faktičkim putem, u suštini predstavlja sposobnost da se utiče na ponašanje drugih. Moć može biti legitimna ili nelegitimna, a Veber se najviše

zanimao za legitimne oblike moći, odnosno vlast. Kao odnos utvrđen normativnim poretkom određene društvene zajednice, vlast se definiše kao vjerovatnoća da će određena lica poslušati jednu zapovijest određenog sadržaja. Iako je cilj definisanja ova dva pojma ukazivanje na razlike koje postoje među njima, Veber je došao do zaključka da je vlast samo jedan oblik moći. S obzirom da odnos gospodarenja i potčinjenosti regulišu normativni standardi, vlast je institucionalizovana moć koja se razlikuje od svih drugih oblika moći, npr. ekonomske moći koja se zasniva na određenoj konstelaciji interesa (Weber, 1976: 45). Središnje mjesto u Veberovom analitičkom aparatu za proučavanje društvene organizacije zauzima vlast.

Vlast je legitimna ili društveno prihvaćena upotreba moći koju jedna osoba ili grupa ljudi ima nad drugom osobom ili grupom ljudi. Osnovno sredstvo za razlikovanje vlasti od opšteg koncepta moći je legitimitet. To znači da vlast zavisi od prihvatanja podređenih da oni koji su iznad njih imaju prava da im izdaju naredjenja ili uputstva, iako moć može biti primijenjena uz upotrebu sile ili nasilja (T. Waters i D. Waters, 2015: 137-138).

Veberovo shvatanje vlasti bazira se na sljedećim konstatacijama:

1. Vlast je bitno svojstvo organizovanih društvenih oblika, bez obzira da li je u pitanju globalno društvo u cjelini ili društvene grupe kao njegovi segmenti. To znači da vlast postoji samo u okviru društvene organizacije, podrazumijeva hijerarhiju, ali da svaka hijerarhija nije vlast.

2. Vlast kao oblik moći podrazumijeva odnos gospodarenja i potčinjenosti koji je regulisan normativnim poretkom društvene organizacije. Bez obzira što vlast predstavlja odnos između društvenih položaja, a ne između ličnosti, često se dešava da se pojedinci cijene po njihovim ličnim osobinama, a ne samo po tome koliko je njihovo ponašanje u skladu sa određenim normama.

3. Vlast predstavlja raspodjelu prava i dužnosti između onih koji zauzimaju više položaje, a koji pomoću naredbi, upozorenja ili zabrana kontrolišu ponašanje onih koji zauzimaju niže položaje. Od njih se očekuje da svoje ponašanje usklade sa onim što se od njih traži, ukoliko nadležni organ postavi zahtjev. To znači da je vlast odnos u kome nema samovolje i slijepe poslušnosti.

4. Vlast se odnosi samo na lica koja zauzimaju određene društvene položaje, ograničena je i ne znači uspostavljanje potpune kontrole nad onima koji su dužni da se povinuju. Kontrola je dozvoljena samo u tačno određenim oblastima, a u zavisnosti od prirode društvene organizacije koja obezbjeđuje vršenje vlasti može se sastojati u izdavanju određenih upozorenja i određenih zabrana.

5. S obzirom da društvena organizacija nameće, održava i štiti vlast, predviđa i kažnjavanje za neposlušnost vlasti po određenom postupku. Prinuda je obavezan element vlasti, bez obzira o kom obliku organizacije je riječ i bez obzira na stepen moralne saglasnosti unutar same organizacije. To znači da je poštovanje vlasti obavezno (Đurić, 2014: 149).

Međutim, za postojanje vlasti nije dovoljno da neko uspješno utiče na ponašanje drugih, već mora postojati s jedne strane normativni poredak društvene organizacije koji sankcioniše pravo zapovedanja, a sa druge strane da učesnici u tom odnosu vjeruju u njegovu legitimnost. To znači da oni koji vrše vlast smatraju da imaju legitimno pravo da naređuju, a da oni koji se pokoravaju vlasti smatraju da je ona sastavni dio normativnog poretka kome se duguje poslušnost. Za uspješno funkcionisanje društvene organizacije neophodno je održavanje vjere u legitimnost vlasti. Maks Veber je prvi definisao tipove političke vlasti u svom eseju *Politika kao poziv* i njegovim drugim djelima iz perioda 1919-1920. godine. Prema njegovom mišljenju legitimna vlast može biti racionalna, tradicionalna i harizmatska. Razlika između ovih tipova vlasti nije samo u pogledu osnova važenja, već i u načinu organizacije upravnog aparata i što se u svakom od njih na drugačiji način regulišu odnosi gospodarenja i potčinjenosti (T. Waters i D. Waters, 2015: 137-138).

Racionalna ili kako je Veber naziva zakonska vlast počiva na opštim pravilima koja utvrđuju način upravljanja društvenim poslovima i oblast nadležnosti pojedinih upravnih organa. Pravila važe za sve članove društvene organizacije, kako za članove upravnog aparata sa najvećim ovlašćenjima, tako i za obične članove. Kao trajan društveni oblik racionalna vlast podrazumijeva odvajanje službene dužnosti od privatnih poslova, javne svojine od privatne. Pojedinci su nosioci vlasti samo ako zauzimaju određene položaje, odnosno dok čine ono što im je stavljeno u nadležnost, u suprotnom ne razlikuju se od ostalih članova organizacije koji se ne pokoravaju licu koje izdaje konkretnu naredbu, već bezličnom pravilu. Međutim, da bi jedna naredba bila punovažna, mora biti izdata od strane nadležnog organa u pisanom obliku (Đurić, 1964: 151). Ovaj oblik vlasti postoji i u privatnim kapitalističkim društvima i raznim dobrovoljnim udruženjima, a ne samo u modernoj državi, pod uslovom da raspolažu brojnim upravnim aparatom koji je hijerarhijski uređen. U Ustavu države je definisana moć racionalno-pravne vlasti. Ukoliko se postavljaju obimni i složeni upravni zadaci, racionalna vlast uzima oblik birokratske organizacije. Veber je primarno bio zainteresovan za birokratije u modernim zapadnim društvima, bez obzira što su one postojale kroz istoriju. Mogu se pronaći u različitim društvenim institucijama koje čine moderna društva, poput vlada u nacionalnim državama ili firmi koje čine temelj kapitalizma. Osnovni cilj birokratije je delotvorno obavljanje određenih organizacijskih zadataka, što se postiže racionalnim organizovanjem društvenih položaja i uloga. Međutim, s obzirom da su službenici ograničeni apstraktnim pravilima i emocionalno indiferentnim uzorcima ponašanja, birokratije takođe mogu biti iracionalne i nedjelotvorne

Prema Veberovom mišljenju osnovni elementi idealnotipskog modela racionalne birokratske organizacije su:

1. Funkcionisanje moderne birokratije predstavlja postojanje principa nadležnosti pojedinih organa za obavljanje službenih poslova, koji se obavljaju u granicama nadležnosti tj. službenih dužnosti kao redovnih djelatnosti.

2. Za birokratsku organizaciju najčešće se vezuje načelo hijerarhije. U svakoj birokratskoj organizaciji postoji strogo određena hijerarhija ovlašćenja. Birokratska organizacija funkcionise kao lanac komandovanja koji se proteže od vrha nadolje.

3. Postupci birokratskog upravljanja nisu stvar čiste rutine, kao što to na prvi pogled izgleda. Birokratsko vođstvo poslova počiva na aktima ili pisanim dokumentima.

4. Službenici se biraju na osnovu stručnog znanja i kvalifikacija. To znači da službene dužnosti obavljaju oni pojedinci koji posjeduju stručno znanje, koji su školovani. Veber tako konstatuje da birokratska organizacija u suštini znači kontrolu na osnovu znanja.

5. Kada se jednom imenuje službenik, radi puno radno vrijeme i za to prima platu. Činovnik redovno prima novčanu nadoknadu u obliku tačno utvrđene plate i starosno obezbjeđenje u obliku penzije.

6. Birokratska organizacija strogo odvaja privatne od službenih prihoda. Službenik ne posjeduje ni jedan deo organizacije za koji radi, niti se može poslužiti svojim položajem za vlastitu korist.

7. Veber smatra da duh formalističke impersonalnosti službenika predstavlja idealnog službenika. On svoje poslove obavlja po pravilima, a ne na ličnim obzirima, tako da je njegovo djelovanje racionalno, ne afektivno ili emotivno (Ritzer, 2011: 131).

Prema Veberovom mišljenju birokratska organizacija ima i loše strane. Posebno je ukazivao na opasnost od ugrožavanja ljudskih sloboda ukoliko se insistira samo na specijalizovanim poslovima. Veber se bavio i pitanjem načina na koji se može suprotstaviti birokratiji. Njegova je konstatacija da je birokratija oduvijek bila i jeste instrument moći prvog reda za onoga ko kontroliše birokratski aparat.

Za razliku od racionalne vlasti koja se bazira na određenim pravilima, tradicionalna vlast proizilazi iz dugotrajnih običaja, navika i društvenih struktura. To znači da kada vlast prelazi sa jedne generacije na drugu riječ je o tradicionalnoj vlasti.¹ Normativni poredak u ovom tipu vlasti nije uspostavljen od strane nadležne društvene institucije, već se smatra legitimnim baš zbog toga što niko ne zna kad je i kako stvoren. Tradicionalna vlast ima negativan stav prema svemu što se od davnina ne praktikuje, čak i kad se uvodi neka novina u društveni život smatra se da je riječ o starom običaju koji se ponovo vraća na snagu. Osnovne karakteristike ovog tipa vlasti su:

- odnos gospodara i podanika,

---

¹ Očigledan primer je pravo naslednih monarhija na vlast. Dinastija Tjudora u Engleskoj ili vladavina porodice Mevar u Indiji su neki od primera tradicionalne vlasti.

- nikakvo zakonodavstvo se ne priznaje,
- pravo zapovijedanja je usko vezano za ličnost,
- razlika između javne i privatne svojine ne postoji,
- gospodari uživaju autoritet zahvaljujući položaju koji su dobili u nasljeđe,
- normativni poredak se sastoji od konkretnih pravila koja nisu jednaka za sve,
- gospodar donosi odluke, ne samo u skladu sa normativnim poretkom, već u određenim oblastima i prema svom nahođenju.

Kada je riječ o upravnom aparatu u tradicionalnoj vlasti njegova organizacija zavisi od toga da li je u pitanju patrimonijalni ili feudalni oblik vlasti. U patrimonijalnom režimu upravni aparat je organizovan tako da pojedina lica koja potpuno zavise od gospodara zauzimaju određene položaje samo dok uživaju njegovu naklonost. To znači da je vlast samo prividno podijeljena između gospodara i upravnog aparata, čiji članovi su potpuno potčinjeni naredbama gospodara, jer nemaju nikakvu određenu oblast djelovanja. U feudalnom društvu upravni aparat se može sastojati i od lica koja ne zavise od gospodara, već uživaju ugled na osnovu vlastitog položaja (staleži). Tako za razliku od patrimonijalnog režima, u feudalnom je jasna podjela vlasti između gospodara i upravnog aparata, čiji članovi na osnovu privilegija koje imaju oblik ugovora dobijaju pravo da obavljaju određene poslove, s tim što iako odgovaraju gospodaru zaštićeni su od njegove samovolje. Po tome je feudalni oblik tradicionalne vlasti mnogo bliži racionalnom.

Harizmataska vlast je treći tip legitimne vlasti, koji se bitno razlikuje od prethodna dva tipa. Naime, riječ je o prelaznoj pojavi koja se obično javlja u periodima krize, kada postojeći društveni poredak nije u stanju da zadovolji trenutne potrebe. Harizmataska vlast ne poznaje nikakva pravila, ni racionalno ustanovljena, ni tradicionalna. Lice koje posjeduje izuzetna lična svojstva, raspoláže snagom i natprosječnim sposobnostima, koje mu daju za pravo da rješava pitanja od posebnog značaja za društvo, smatra se harizmataskim vođom. To znači da je vlast usko vezana za njegovu ličnost i da će vladati sve dok ima pristalice. Kada izgubi povjerenje svojih pristalica, on gubi vlast. S obzirom da ovaj tip vlasti ne zadovoljava osnovne kriterijume definicije vlasti, Veber sa pravom smatra da harizmataski pokret predstavlja plod kolektivnog entuzijazma. Tome u prilog ide i činjenica da odnos gospodara i njegovih pristalica ne regulišu nikakva pravila, kao i da nikakvi institucionalni činoci ne nalažu niti obezbijeduju poštovanje odluke harizmataskog vođe. Niko se ne obavezuje na poklanjanje vjere nosiocu ovog tipa vlasti. Međutim, situacija se mijenja kada harizmataski pokret dobije šire priznanje. Do obezličenja harizme dolazi zbog potrebe za uspostavljanjem čvršće organizacije. U tom slučaju dolazi do uspostavljanja tradicionalnog ili racionalnog tipa vlasti (Weber, 1976: 200-210).

Zaključak

S obzirom da su na utemeljenje i razvoj sociologije kao naučne discipline uticale brojne teorije, njihov značaj je i danas prisutan. Tako su, na primjer, ideje glavnih teoretičara Maksa Vebera, Karla Marksa i Emila Dirckema još uvijek korisne i široko upotrijebljene iako su prvobitno razvijene u XIX vijeku. Poznavanje socioloških teorija je jako bitno, jer bez njih nije moguće analizirati društvo. Maks Veber nije samo dao značajan doprinos analizi nastanka racionalnog kapitalizma i uticaja religijske kulture na ekonomske promjene, već je prvi prepoznao nekoliko različitih aspekata vlasti, koje je podijelio na harizmatički, tradicionalni i racionalni. Analizom birokratije naglašava da se moderne državne institucije zasnivaju na jednoj vrsti racionalno-pravne vlasti. Lice i naličje svake vrste vlasti Veber dobro poznaje. Njegov stav je da divljenje nekom vladaru ili vođi može imati banalne posljedice kao i one koje proizlaze iz sprovođenja rutinske vlasti, kako tradicionalne patrimonijalne, tako i moderne birokratske. Na to ukazuje i činjenica da su velike vođe, poput Napoleona ili Bismarcka, žrtvovali veliki broj građana zbog ciljeva u kojima je nemoguće pronaći viši smisao. To znači da moć koja potčinjava velik broj ljudi i potom ih žrtvuje zarad svojih ideja nužno je amoralna i bezobzirna. Da je Maks Veber nesumnjivo izvršio najpresudniji uticaj na razvoj sociologije pokazuju i rezultati sprovedene ankete od strane Međunarodne sociološke asocijacije, po kojima je Veber izabran za najuticajnijeg autora XX vijeka. Njegova posthumno objavljena knjiga "Privreda i društvo" (1922) bila je na prvom, a „Protestantska etika i duh kapitalizma“ (1905) na četvrtom mjestu.

Literatura:

Kim, S.H. (2007), "Max Weber". Stanford Encyclopedia of Philosophy (24 August 2007 entry) Preuzeto 27.01.2018. sa sajta <http://plato.stanford.edu/entries/weber/>.

Đurić, M., (1964) *Sociologija Maksa Vebera*, Zagreb: Matica Hrvatska.

Lavić, S., (2014) *Leksikon socioloških pojmova*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Max Weber in "Weber's Rationalism and Modern Society: New Translations for the 21st Century", translated and edited by Tony Waters and Dagmar Waters. pp. 137-138.

Ritzer, G., (2011), "Max Weber" u: Ritzer, G. *Sociological Theory*, 8. izdanje, McGraw Hill, pp. 131.

Ritzer, G., (1997) *Savremena sociološka teorija*, Zagreb: NZ Globus.

Weber, M., (1976) *Privreda i društvo*, Beograd: Prosveta.

Weber, M., (2006) *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Beograd.

Weber, Max *The Protestant Ethic and "The Spirit of Capitalism"* (1905). Translated by Stephen Kalberg (2002), Roxbury Publishing Company. pp. 19 & 35.

WEBER'S THEORY OF GOVERNMENT

MSc Samra DEČKOVIĆ*

Summary: The foundation and development of sociology as a scientific discipline has influenced numerous theories whose significance is still present. The ideas of the main theoreticians of Max Weber, Charles Marx and Emile Dirkem are still useful and widely used, although they were developed in the XIX century. Analyzing society without knowing sociological theories is not possible. Max Weber is one of the greatest scientists in the field of social sciences and especially sociology. His influence on sociology is far-reaching, especially in the study of social stratification, political, urban and rural sociology, and sociology of culture. He is also regarded as the founder of structural sociology, due to interest in stratification and institutions, and sociology of action. Max Weber not only made a significant contribution to the analysis of the emergence of rational capitalism and the influence of religious culture on economic change, but was the first to recognize several different aspects of government.

Understanding the rationalization and secularization in the modern Western society, Weber contributed significantly and thus led to the development of critical theory, especially in the work of later thinkers. The analysis of bureaucracy emphasizes that modern state institutions are based on one kind of rational law authority. Weber is well aware of the face and backwardness of every kind of government. In his view, the admiration of a ruler or leader can have banal consequences as well as those derived from the implementation of routine authorities, both traditional patrimonial and modern bureaucratic. As an example, most of the leading leaders, such as Napoleon or Bismarck, have been sacrificed by a large number of citizens because of goals where they can not find a higher meaning. This means that power is amoral and ruthless if a great number of people subjugate and then sacrificed for their ideas. The results of a poll carried out by the International Sociological Association show that Max Weber undoubtedly performed the most devastating impact on the development of sociology.

His analysis of bureaucracy is still crucial for the study of organizations, which is why he is considered to be the founder of the Theory of Bureaucratic Organization, which represents the precursor of contemporary theories of social organization. The author analyzes the life and work of Max Weber in his work, and since he has studied the organization from the point of view of power, functioning and rationality, he devotes special attention to his theory of power.

Key words: social organization, power, bureaucracy,...

---

* University of Novi Pazar, Department of Legal Sciences, e-mail: s.kucevic@uninp.edu.rs